

УДК: 351.82

DOI: 10.5281/zenodo.3839711

Ахмедова О. О., к.н.держ.упр., доцент, науковий співробітник наукового відділу з проблем управління у сфері цивільного захисту навчально-науково-виробничого центру НУЦЗУ, м. Харків

Стрижак О.О., к.е.н., доц. каф туризму, ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків

Akhmedova O., Ph.D in Public Administration, Research Officer of Training Research and Production Center, National University of Defence Protection of Ukraine, Kharkiv

Stryzhak O., Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of Tourism, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МОРСЬКОГО ТА ПРИБЕРЕЖНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

PUBLIC REGULATION OF THE MARINE AND COASTAL TOURISM DEVELOPMENT IN UKRAINE

Проаналізовано стан морського та прибережного туризму та виявлено фактори, що сприяють і стримують його розвиток. Виділено основні проблеми державного регулювання розвитком туризму в прибережних зонах. Запропоновано напрями їх розв'язання на основі бізнес-моделі організації управління розвитком морського та прибережного туризму.

Ключові слова: державне регулювання, морський туризм, прибережний туризм, стимулятори та дестимулятори розвитку туризму.

The state of the marine and coastal tourism has been analysed, the factors that stimulate and restrain its development have been identified. The main problems of public regulation of tourism development in coastal zones have been highlighted. The directions of their solution on the basis of the business model of the marine and coastal tourism development have been offered.

Keywords: public regulation, marine tourism, coastal tourism, stimulators and restraints of the tourism development.

Постановка проблеми. Туризм як сфера нематеріального виробництва демонструє стабільне зростання в глобальній економіці. За даними Всесвітньої туристичної організації у 2018 р. кількість міжнародних туристських прибуттів у світі досягла 1,4 мільярда, за два роки до того, як це було прогнозувалось. Цей рік також відзначив сьомий рік поспіль, коли зростання експорту туризму (+ 4%) перевищило зростання товарного експорту (+ 3%) [14]. Впроваджуючи ефективні заходи регулювання розвитку туризму, країни не тільки отримують додаткові кошти до бюджету, але й стимулюють виробництво у пов'язаних галузях, строюють додаткові робочі місця на ринку праці, збільшують валютні надходження, стимулюють міжкультурну комунікацію тощо.

Україна, маючи значний природно-рекреаційний та історико-культурний потенціал залишається осторонь глобального туристичного бізнесу. Однак слід відмітити певні кроки щодо покращення стану туристичної діяльності в країні. У 2018 р. Україна мала найшвидший темп зростання балів ТТСІ у субрегіоні, піднявшись на 10 місць, зайнявши 78 місце у світі. Зокрема, по мірі стабілізації та відновлення країни Україна різко покращила ділове середовище (124 - 103 місце), безпеку та захист (127 - 107 місце), міжнародну відкритість (78 - 55 місце) та загальну інфраструктуру (79 - 73 місце) [14]. Покращення показників розвитку туристичної галузі в Україні свідчить про те, що спрямування державної політики та розробка державою комплексу мір з регулювання туристичної діяльності має позитивні результати.

Поряд з тим, суттєвою проблемою для вітчизняної туристичної галузі досі залишається значне перевищення виїзного туризму над в'їзним, недостатня увага до стимулювання розвитку окремих видів та напрямків туризму, зокрема це стосується морського та прибережного туризму у Чорноморському регіоні. Незважаючи на анексію Криму та відповідне скорочення берегової лінії, Україна має істотний потенціал для розвитку морського і прибережного туризму. Так, Україна має найбільшу серед держав Азово-Чорноморського басейну довжину морського узбережжя (2759,2 кілометра) і понад 72 тис. кв. кілометрів виключної морської економічної зони [23].

Однак, як зазначається у Морській доктрині України на період до 2035 року (основному документі, що регулює розвиток морського та прибережного туризму в Україні), екологічний стан Азовського і Чорного морів залишається вкрай незадовільним. Обсяги скидання забруднюючих речовин тільки на території України щороку сягають близько 350 тис. тонн. Рівень забруднення морської води в окремих акваторіях прибережної смуги перевищує гранично допустимі концентрації нафтопродуктів, фосфору та фенолів у середньому у п'ять разів, що спричиняє загибель тварин і рослин [23]. Крім того, наявність привабливих та різноманітних ландшафтів, джерел мінеральних вод та грязей створює усі умови для формування високорозвинутого індустріального

рекреаційно-туристичного комплексу. Проте лікувально-оздоровча база, а також особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси використовуються не досить ефективно. Матеріально-технічна база рекреаційно-туристичних установ, асортимент та якість послуг не відповідають світовим стандартам, що знижує конкурентоспроможність регіону на міжнародному ринку зазначених послуг [23].

Таким чином, можна зробити висновок про те, що маючи значний потенціал для розвитку морського і прибережного туризму, Україна не використовує його повною мірою, тим самим послаблюючи свої позиції в конкурентній боротьбі на глобальному туристичному ринку іншим країнам і територіям Чорноморського регіону. Така ситуація обумовлює необхідність розробки теоретичних та науково-практичних рекомендацій щодо розвитку прибережних територій та підвищення їх туристичної привабливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На теперішній час науковцями розглянуто широке коло питань, пов'язаних із станом та розвитком морського та прибережного туризму, включаючи глобальні [11], регіональні [18] та місцеві [12] аспекти, визначення його позитивного впливу на розвиток економіки та негативного - на зміни клімату. Крім того, в зарубіжних дослідженнях достатньо уваги приділяється питанням державного управління прибережними територіями та дестинаціями, обґрунтовується необхідність державного регулювання розвитку морського та прибережного туризму. Дослідження, проведене V. Nitivattananon та S. Srinonil [10] у Південно-Східній Азії, виявляє протиріччя між перевагами урбанізації прибережних районів та рівнем кліматичних змін, які вона викликає. Науковці наголошують на необхідності вирішення регіональними та місцевими органами влади екологічних проблем та одночасної відповідності світовим тенденціям розвитку прибережних районів, управлінням туризмом та швидкою урбанізацією таким чином, щоб поєднувати обидва напрямки задля збереження прибережних природних ресурсів.

Певний інтерес становлять ті заходи, що здійснюються органами влади для забезпечення сталого розвитку морських та прибережних екосистем, адже за даними UNWTO морський і прибережний туризм не лише залучає близько 1/2 туристів і впливає на розвиток цілого ряду інших сфер економічної діяльності, але також є надзвичайно вразливим до зміни клімату, тому його потрібно розвивати ураховуючи екологічні потреби і норми [16]. Так, D. Chae, P. Wattage, S. Pascoe проаналізовано та обчислено очікувані спільні вигоди створення спеціальних морських заповідних зон як можливості задоволення потреб туристів, що відповідально ставляться до природних ресурсів та піклуються про їх захист. Також вчені акцентують увагу на втручанні в ці процеси уряду з метою контролю та захисту морського середовища [3]. T. Chen,

К. Ку, Т. Ying зазначають, що неефективне управління морськими галузями, включаючи морські рекреаційні зони та туризм, стає причиною конфлікту інтересів і призводить до невдоволення споживачами наданими послугами та нерационального використання ресурсів. Вченими запропоновано модель спільної роботи для раціонального управління приморським туризмом [4]. L. Dwyer визначено стратегії, що мінімізують негативний вплив, спричинений надмірним розвитком туризму та іншими океанськими та прибережними галузями для сталого розвитку країн [5].

Екологічним питанням присвячено дослідження С. Kelly, S. Essex, G. Glegg [7], які наголошують на актуальності досягнення економічної ефективності завдяки співпраці між різними учасниками морського планування, яке може супроводжуватися постійним удосконаленням найкращих практик щодо збереження екологічної стабільності. Таким чином, за твердженням вчених, створення партнерств на основі екосистемного підходу в прибережних зонах стає відповіддю на екологічні проблеми та поштовхом до розвитку місцевих громад. F. Kurniawana, L. Adriantob, D. Bengenc, L. Prasetyod зазначають, що спроби вивчення причин вразливості морських ресурсів, спричинених природними чи людськими факторами, дозволяють зрозуміти шляхи як збереження унікальності морських ресурсів, так і напрямки розвитку прибережного туризму [8].

S. van den Burga, J. Aguilar-Manjarrezb, J. Jennessc, M. Torrieb наголошують на потребі раціонального планування морського простору шляхом визначення меж розвитку найбільш перспективних морських галузей. На їх думку, таке планування повинне відбуватися з метою уникнення надмірного використання морських ресурсів та конфліктів між країнами, які прагнуть розширити свій потенціал і присутність у висококонкурентних морських економічних зонах та обмежити негативний екологічний вплив на навколишнє середовище [2]. Ідеям транскордонного співробітництва в галузі туризму присвячено роботу Т. Studzienieckia, Т. Palmowskib, V. Korneevetsc, які підкреслюють їх першорядне значення для зменшення обмежувального впливу на розвиток туризму, оскільки через посилений режим і контроль між країнами виникає певна напруга. За їх переконанням, одним з рішень може бути організаційна модель двостороннього транскордонного співробітництва, що включає відміну візового контролю, організацію пакетних турів, семінарів та конференцій, взаємну рекламу ярмарок та туристичних заходів [13].

Вченими також досліджуються методи та засоби розвитку туристичних дестинацій з урахуванням психологічних особливостей туристів та їх мотивації до подорожей, у тому числі морських і прибережних. Наприклад, Briandana С. Doktoralina, D. Sukmajati зазначають, що зростаюча конкуренція у всіх видах туризму вимагає нових підходів до позиціонування дестинації, визначення її

унікальної торгової пропозиції, впровадження нових методів реклами та просування, які є рушійними силами туризму взагалі та морського туризму зокрема [1]. Р. Merwe, E. Slabbert, M. Saauman було розроблено демографічні профілі та надано характеристики туристів, що подорожують морськими напрямками на основі аналізу тих факторів, що є складовими компонентами мотивів споживачів [9]. С. Jeonga для розробки маркетингових стратегій залучення туристів було проаналізовано чинники, що спонукають туристів до подорожі морськими напрямками, а також визначено зв'язок між тими факторами, що відштовхують та притягують споживачів послуг [6].

Питання державного регулювання туристичної галузі привертають увагу і вітчизняних науковців. Так, українськими вченими обґрунтовуються механізми державного регулювання ринку туристичних послуг України, розглядаються механізми впливу державних органів влади на розвиток галузі туризму, обґрунтовуються особливості формування державної політики щодо розвитку та регулювання ринку туристичних послуг [21], досліджуються механізми державного управління у туристичній сфері, визначаються напрямки державного регулювання сфери туризму в Україні з урахуванням можливостей та джерел фінансування туристичної сфери тощо [20], вивчаються особливості використання зарубіжного досвіду державного регулювання туристичної діяльності відповідно до умов вітчизняної економіки з урахуванням її історико-культурного та природного потенціалів [19].

Теоретичні основи державного регулювання туристичної сфери розкрито Е.В. Щепанським, який науково обґрунтовує необхідність державного регулювання туризму в Україні, підкреслюючи суттєве значення туризму для вітчизняної економіки [25]. С.С. Галасюк, аналізуючи моделі управління сферою туризму, пропонує розподіляти їх на чотири типи в залежності від ступеня державного втручання в туристичну діяльність, зазначаючи, що лише 7% держав не займаються регулюванням туристичної галузі на рівні центральної державної влади [17]. С. О. Юрченко пропонує використовувати досвід Туреччини з розробки та реалізації ефективної туристичної політики держави, з урахуванням якого пропонує пріоритетні напрями реорганізації механізму державного регулювання туризму в Україні [26].

Регулювання відносин в сфері морського та прибережного туризму також знайшло відображення у дослідженнях вітчизняних науковців, у тому числі М. О. Ковиліною запропоновано напрями удосконалення державного регулювання розвитку морського туризму в Україні, що орієнтовані на підвищення економічної ефективності вітчизняного морського туризму [22]. К. С. Нестероваю обґрунтовано теоретичні підходи щодо удосконалення інструментарію реалізації державної регуляторної політики сприяння розвитку морського туризму [24].

Постановка завдання. На основі вищенаведеного можна зробити висновок, що проблеми державного регулювання туристичної галузі привертають увагу як зарубіжних, так і вітчизняних вчених останнім часом, що свідчить про актуальність даного питання та перспективи його розвитку. Поряд з цим, окремі аспекти державного регулювання перспективних для України видів та форм туризму, на наш погляд, потребують подальшого опрацювання та удосконалення, як з боку опрацювання теоретичних засад, так і в напрямку впровадження практичних заходів. Певною мірою це стосується розвитку морського та прибережного туризму у Чорноморському регіоні.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, при розробці механізму державного регулювання розвитку морського і прибережного туризму в Чорноморському регіоні повинні враховуватися існуючі в цій сфері проблеми, і відповідно надаватися шляхи їх вирішення. У зв'язку з цим авторами статті були виділені основні проблеми, пов'язані з розвитком туризму в прибережних зонах, а також запропоновано напрями їх розв'язання (табл. 1).

Як видно з табл. 2, перешкодою розвитку морського і прибережного туризму в Чорноморському регіоні України, є ціла низка проблем, більшість з яких носять системний політико-економічний характер. Це вказує на слабку позицію держави у вирішенні питань розвитку туристичної галузі в цілому, в тому числі в частині поліпшення умов для діяльності ринкових суб'єктів в цій сфері економіки. Крім того, розвиток морського та прибережного туризму у Чорноморському регіоні у Чорноморському регіоні обумовлено впливом ряду факторів, що носять як позитивний, так і негативний характер (рис. 1).

Проаналізувавши основні фактори, що сприяють і стримують розвиток морського і прибережного туризму можна відзначити, що основним дестимулюючим чинником є слабо розвинена периферійна інфраструктура, що по суті є свідченням недостатньої державної підтримки цієї сфери економічної діяльності. Інфраструктурне забезпечення прибережних зон має здійснюватися з урахуванням сталого розвитку туризму і збереження рекреаційних ресурсів даних територій. Різноманітність водних ресурсів країни і великий попит на внутрішньому ринку є ключовими факторами доцільності розвитку даного напрямку туризму, який дозволить задіяти велику кількість учасників матеріальної і нематеріальної сфер.

У зв'язку з тим, що система управління розвитком морського та прибережного туризму у Чорноморському регіоні становить собою сукупність пов'язаних між собою дій або функцій, для забезпечення ефективності організації процесу управління авторами статті пропонується використання методології структурного аналізу і проектування SADT (Structured Analysis and Design Technique), основна ідея якої – побудова деревоподібної функціональної моделі.

Таблиця 1

Основні проблеми розвитку морського і прибережного туризму в Україні

Проблеми	Напрямки вирішення
соціальні	
Нерівномірність доходів одержувачів в зоні рекреації	Стимулювання розвитку регіону в цілому, введення податкових пільг для підприємств, що працюють в рекреаційній зоні
Ескалація соціальної напруженості між резидентами та тими, хто прибуває в зоні рекреації	Контроль над цінами в зоні рекреації, створення робочих місць шляхом відкриття фондів підтримки малого бізнесу
Конфлікти на основі культурних і релігійних відмінностей	Створення та підтримка громадських організацій, що сприяють міжкультурної комунікації
політичні	
Бойові дії на Сході країни	Стабілізація політичної обстановки, відновлення туристичного іміджу України як безпечної країни
Анексія Криму, відповідне скорочення берегової лінії	Популяризація і розвиток внутрішніх маршрутів морського і яхтового туризму
Політична нестабільність, відсутність чіткого політичного курсу	Виділення пріоритетних напрямків розвитку економіки та розробка консолідованими зусиллями політичних сил стратегії розвитку держави
економічні	
Високі витрати на підтримку берегової лінії	Цільове використання туристичного збору, «прозорість» при проведенні тендерів
Необхідність забезпечення сучасної інфраструктури і засобів розміщення в дестинації	Залучення приватних інвесторів, введення податкових «канікул» і відстрочок
Проблеми ухилення від сплати податків підприємствами туристичної сфери	Посилення податкового контролю, створення консультаційних центрів з оптимізації оподаткування
екологічні	
Необхідність створення прибережних очисних споруд	Підвищення штрафів за забруднення навколишнього середовища, посилення державного екологічного контролю
Висока залежність турпотoku від клімату, сезону та погодних умов	Диференціація туристичного потоку шляхом розвитку видів туризму, що не залежать від сезону та погодних умов (наприклад, ділового, освітнього тощо)
Залежність туристичного потоку від якості навколишнього середовища	Посилення контролю над скидами і викидами в навколишнє середовище
інституціональні	

Неефективність державних інститутів розвитку туризму	Чіткий розподіл функцій з контролю та розвитку туризму між державними органами
Корупційні схеми з «відмивання» грошей і «відкатів» при виділенні фінансування туристичних об'єктів	Відкритість інформації щодо фінансування напрямків розвитку туризму і окремих об'єктів
Бюджетне фінансування і просування завідомо безперспективних дорогих туристичних проектів	Проведення громадських слухань і залучення до голосування громадян щодо фінансування високовитратних проектів

В якості практичної реалізації механізму державного регулювання розвитку морського та прибережного туризму у Чорноморському регіоні в статті розроблено та запропоновано бізнес-модель організації управління розвитком морського та прибережного туризму в контексті стратегії сталого розвитку на рівні регіону із поглибленою структуризацією бізнес-процесів (рис. 1). Така бізнес-модель є набором ієрархічних дій, що перетворюють якийсь об'єкт і які в рамках системи графічно представлені у вигляді блоків (окремих бізнес-процесів), а також стрілок входу, виходу, управління й механізмів виконання.

Опис блоків А1 – А5 моделі управління розвитком морського та прибережного туризму у Чорноморському регіоні, наведеної на рис. 2, подано нижче.

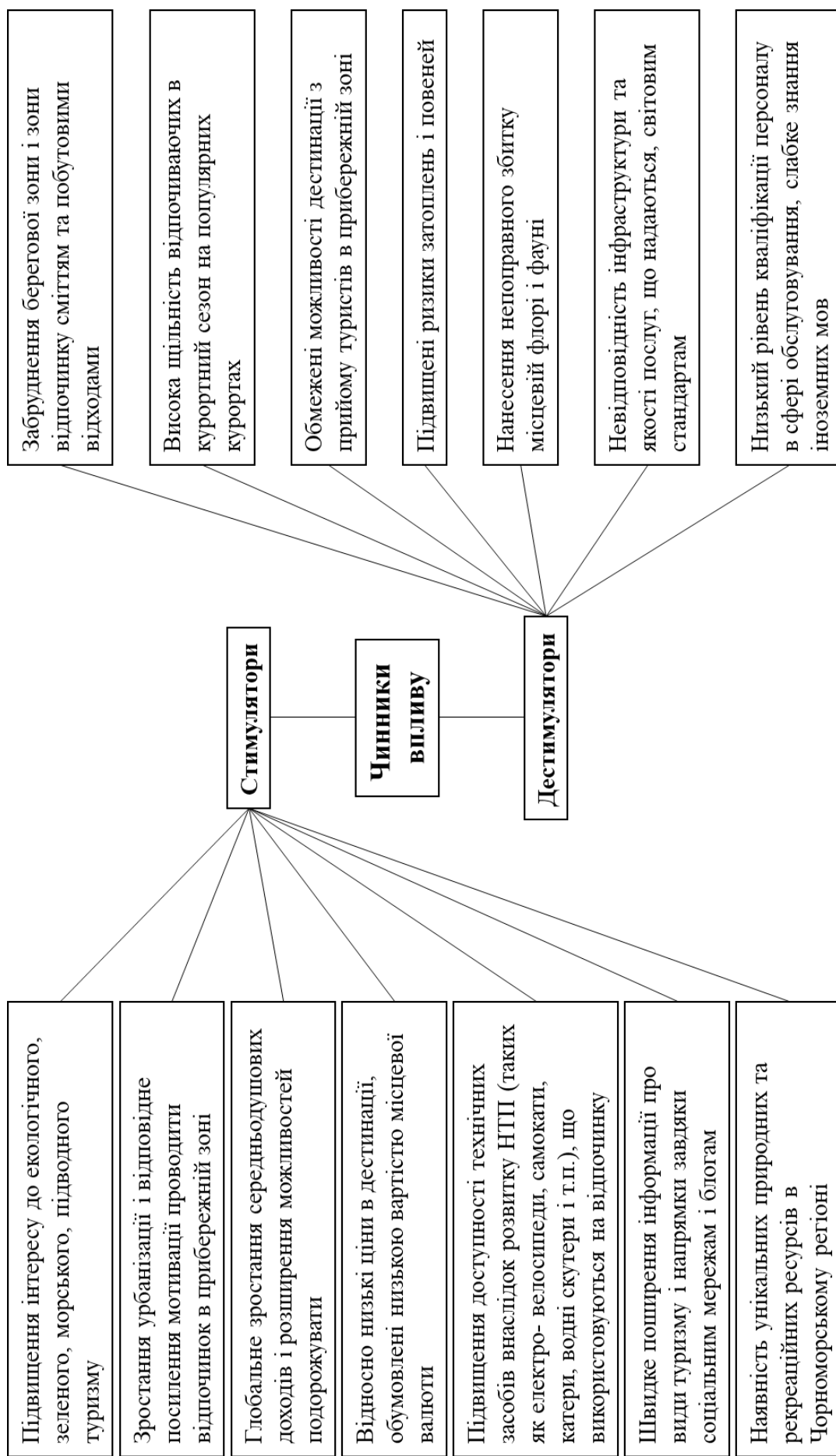

Рис. 1. Чинники розвитку морського та прибережного туризму в Україні

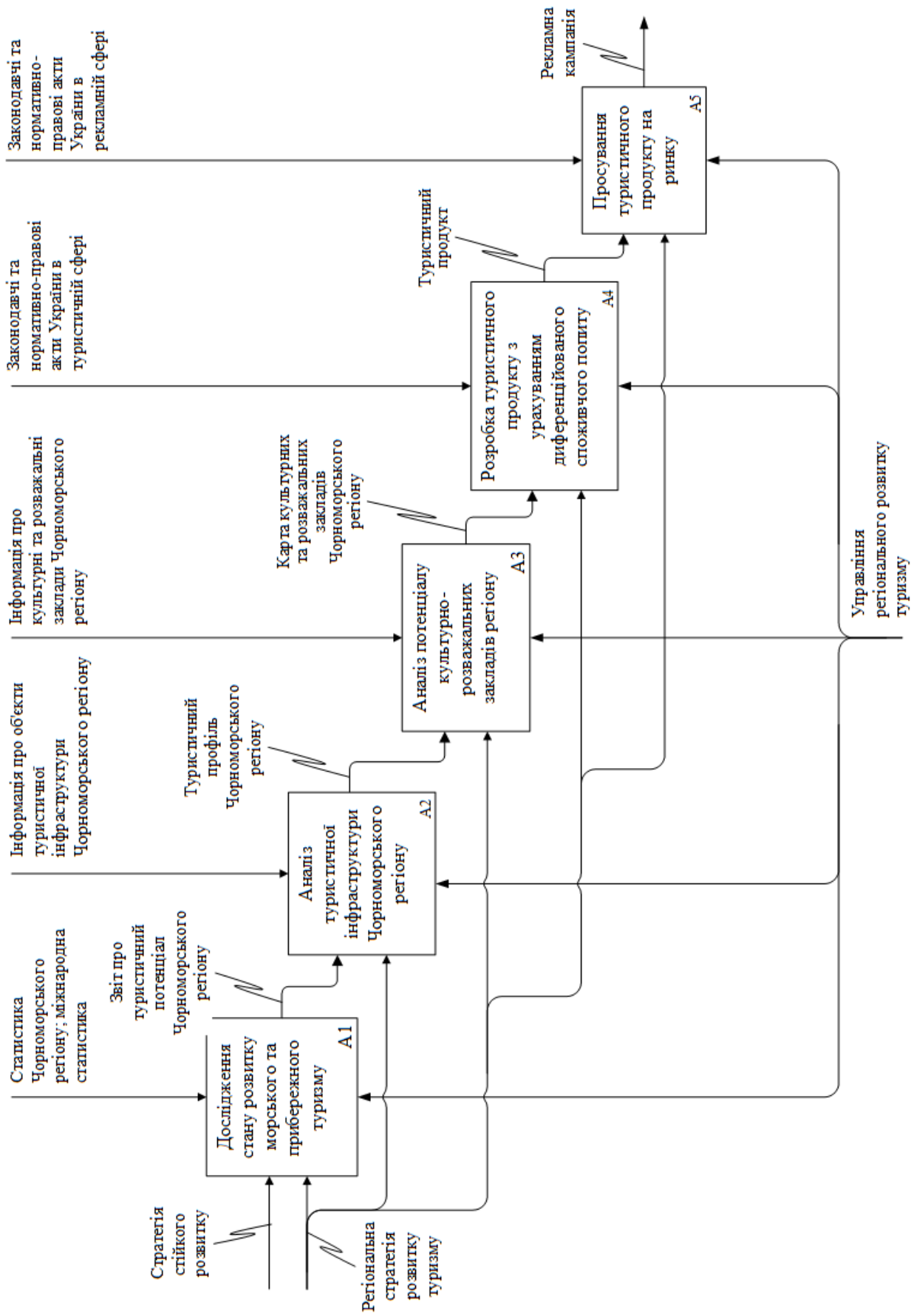

Рис. 1. Чинники розвитку морського та прибережного туризму в Україні

A1. Дослідження стану розвитку морського та прибережного туризму.

На даному етапі необхідно провести аналіз показників розвитку морського та прибережного туризму, включаючи туристичні прибуття, витрати туристів у регіоні, показники завантаження готелів та інших засобів розміщення, прибуток, який отримали круїзні компанії та кількість осіб, що відправилися в круїзи, кількість заходів круїзних лайнерів та інших видів морського транспорту в порти Чорного моря тощо. На цьому етапі необхідно виконати також порівняльний аналіз отриманих показників для співставлення з аналогічними даними з іншими видами туризму та іншими приморськими регіонами. Метою такого співставлення є оцінка потенціалу розвитку морського та прибережного туризму у Чорноморському регіоні.

A2. Аналіз туристичної інфраструктури Чорноморського регіону.

Даний етап передбачає, по-перше, оцінку стану транспортної інфраструктури та визначення пропускних можливостей транспортних вузлів й оцінювання пікових сезонних навантажень для туристичного потоку; по-друге, аналіз наявності закладів харчування та їх відповідності потребам туристів за ціною, якістю страв, кухнею, інтер'єром, місцем розташування та іншими характеристиками; по-третє, визначення можливостей засобів розміщення регіону щодо прийому туристів відповідно до категорій готелів, переліку послуг, що ними пропонуються, необхідності резервування та бронювання, термінів перебування та категорій відвідувачів; по-четверте, оцінку наявності та доступності закладів, що надають інші послуги, як супутні, так і не туристичного призначення, як то фітнес-центри, салони краси, масажні салони, пральні, пункти прокату спорядження та ін.; по-п'яте, оцінку послуг, характерних для прибережного регіону – прокату яхт, веслувальних та моторних човнів, катамаранів та ін., можливостей організації дайвінгу та морських прогулянок й екскурсій, наявність аквапарків, басейнів, зон для запливу тощо. Основною метою цього етапу є визначення відповідності туристичної інфраструктури регіону побажанням та інтересам туристів.

A3. Аналіз потенціалу культурно-розважальних закладів регіону.

На цьому етапі відбувається дослідження можливостей регіону щодо забезпечення культурних, естетичних, розважальних та аналогічних потреб відвідувачів. Здійснюється якісний аналіз культурно-розважальних закладів – театрів, музеїв, концертних залів, цирків, вар'єте, мюзик-холів, філармоній, галерей, кінотеатрів тощо на предмет цін, наявності білетів, можливостей організації екскурсій та супроводження груп. Також здійснюється аналіз культурної програми регіону на певний проміжок часу з урахуванням проведення фестивалів, концертів, шоу, турне, гастролей, виставок та інших тимчасових заходів.

A4. Розробка туристичного продукту з урахуванням диференційованого споживчого попиту.

Відповідно до проведеного аналізу розробляється туристичний продукт з диференціацією для певних сегментів туристичного ринку, враховуючи такі чинники сегментації, як вік, дохід, мета поїздки, сімейний стан, наявність дітей, пора року, термін перебування в місці призначення та ін., складається технологічна карта маршруту. З урахуванням чинників сегментації формується калькуляція та визначаються ціни продажу для різних категорій споживачів.

A5. Просування туристичного продукту на ринку.

На заключному етапі обираються канали розподілу та збуту туристичного продукту з урахуванням споживчих переваг потенційних туристів, розробляється рекламна кампанія та виділяються основні рекламні канали (інтернет-реклама, теле-, радіо- реклама, реклама в журналах, газетах, соціальних мережах, поштова розсилка, листівки, емейл-розсилка, плакати та ін.), розраховується рекламний бюджет та визначаються ключові рекламні заходи (презентації, виставки, ярмарки, прямі продажі, акції, скидки, не округлені ціни та ін.).

Розробка функціональної моделі управління розвитком морського та прибережного туризму у Чорноморському регіоні AS-IS (як є) дозволяє зрозуміти, де знаходяться найбільш “слабкі місця”, наскільки глибоким змінам піддається існуюча організація процесу. Одержана модель AS-IS використовується для виявлення робіт, що не забезпечені ресурсами, непотрібних або неефективних робіт та інших недоліків.

Ті недоліки, які виявлено на моделі AS-IS, можна виправити при створенні моделі TO-BE (як буде) – моделі ідеальної організації бізнес-процесів. Така модель потрібна для оцінки наслідків впровадження інформаційної системи та аналізу альтернативних напрямків функціонування системи державного регулювання розвитку морського та прибережного туризму в регіоні в майбутньому.

Висновки. Визначена систематизація функцій управління морським та прибережним туризмом в рамках розробленої бізнес-моделі дозволить виокремити шляхи розвитку напрямків державного регулювання туристичної діяльності в регіоні. Розроблена модель також може використовуватися в якості методичної основи для аналізу нових процесів розвитку туризму та

ступеня зміни існуючої структури організації туристичної діяльності в регіоні, що є перспективою подальших наукових розробок у цьому напрямку.

Міжнародний туризм останні десятиліття демонструє стабільні темпи зростання. Так, за даними ВТО, міжнародні туристичні відвідування досягли 1,323 мільйонів чол. у 2017 р., при цьому по Європі приріст по туристичним прибуттям за 2017-2016 рр. склав 8% [14]. І за прогнозами фахівців, число міжнародних відвідувань буде зростати. В Україні, незважаючи на низку суспільно-політичних та економічних проблем, теж спостерігається зростання туризму, але воно відбувається в сфері виїзного туризму, що не є позитивним фактором розвитку економіки. Незважаючи на значний природно-рекреаційний і культурний потенціал, окремі напрямки і види туризму розвинені дуже слабо, морський і прибережний туризм в тому числі. Це свідчить про необхідність зосередження уваги всіх зацікавлених сторін до пошуку шляхів розвитку цього виду туристичної діяльності. У цьому контексті авторами статті проаналізовані стимулятори і дестимулятори, а також виділені основні проблеми, що перешкоджають розвитку морського і прибережного туризму в Чорноморському регіоні. Крім того, в статті запропоновано напрямки вирішення вищевказаних проблем, а також розроблено концептуальну модель управління розвитком морського і прибережного туризму в Чорноморському регіоні на основі використання методології структурного аналізу і проектування SADT.

Список використаних джерел

1. Briandana R., Doktoralina C., Sukmajati D. Promotion Analysis of Marine Tourism in Indonesia: A Case Study. *Eur. Research Studies J.*, Vol. XXI, Iss. 1, 602-613 (2018)
2. Burga van den S., Aguilar-Manjarrezb J., Jennessc J., Torrieb M. Assessment of the geographical potential for co-use of marine space based on operational boundaries for Blue Growth sectors. *Marine Policy*, 100, 43-57 (2019)
3. Chae D., Wattage P., Pascoe S. Recreational benefits from a marine protected area: A travel cost analysis of Lundy. *Tour. Management*, 33, 971-977 (2012)
4. Chen T., Ku K., Ying T. A process-based collaborative model of marine tourism service system: The case of Green Island area, Taiwan. *Ocean & Coastal Manag.* 64, 37-46 (2012)
5. Dwyer L. Emerging ocean industries: implications for sustainable tourism development. *Tour. in Marine Environments*, Vol. 13, No. 1, 25–40 (2018)

6. Jeonga C. Marine Tourist Motivations Comparing Push and Pull Factors. *J. of Quality Assurance in H&T*, 15:3, 294-309 (2014)
7. Kelly C., Essex S., Glegg G. Reflective practice for marine planning: A case study of marine nature-based tourism partnerships. *Marine Policy*, 36, 769-781 (2012)
8. Kurniawana F., Adriantob L., Bengenc D., Prasetyod L. L. Vulnerability assessment of small islands to tourism: The case of the Marine Tourism Park of the Gili Matra Islands, Indonesia. *Global Ecology and Conservation*, 6, 308-326 (2016)
9. Merwe P., Slabbert E., Saayman M. Travel Motivations of Tourists to Selected Marine Destinations. *Int. J. of Tour. Research*, 13, 457–467 (2011)
10. Nitivattananon V., Srinonil S. Enhancing coastal areas governance for sustainable tourism in the context of urbanization and climate change in eastern Thailand. *Advances in Climate Change Research*, 10, 47-58 (2019)
11. Ponton D., Asero V.. Representing Global Cruise Tourism: A Paradox of Sustainability. *CADAAD Journal*, Vol. 10 (1), 45–62 (2018)
12. Shkurti F. National Marine Park Karaburun - Sazan and today's trends for tourism development. *Int. J. of Geoheritage and Parks*, 1, 1–14 (2019)
13. Studzienieckia T., Palmowski T., Korneevetsc V. The system of cross-border tourism in the Polish-Russian borderland. *Procedia Economics and Finance*, 39, 545 – 552 (2016)
14. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019: Travel and Tourism at a Tipping Point [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
15. UNWTO, European Union Short-Term Tourism Trends, V. 1 (2017)
16. UNWTO. Sustainable marine tourism. Expert Group Meeting on Oceans, Seas and Sustainable Development: Implementation and follow-up to Rio+20 (2013)
17. Галасюк С. С. Модели государственного регулирования в сфере туризма / С. С. Галасюк // Научные исследования в сфере туризма: труды Международной туристской Академии. – М.: МТА, 2010. – Вып. 6. - С. 189-204.
18. Голубкова І.А., Левинська Т.І. Проблеми прибережного судноплавства в системі сталого розвитку Одеського регіону // Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. – 2018. - № 2 (63). – С. 43-52.
19. Гостюк В. І. Сучасні моделі регулювання туристичної діяльності: міжнародна практика / В. І. Гостюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. - 2015. - № 2. - С. 105-108. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2015_2_22.

20. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / За заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л.Михайлюк. — К.: ФОП Гуляєва В.М., 2019. — 332 с.
21. Домбровська С. М., Білотіл О. М., Помаза-Пономаренко А. Л. Державне регулювання туристичної галузі України : монографія / С. М. Домбровська, О. М. Білотіл, А. Л. Помаза-Пономаренко – Х. : НУЦЗУ, 2016. – 196 с.
22. Ковиліна М. О. Державне регулювання розвитку морського туризму в Україні : дис. ... канд.екон. наук : 08.00.03 / М. О. Ковиліна. – Чернігівський національний технологічний університеті, Чернігів, 2019. - 23 с.
23. Морська доктрина України на період до 2035 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307, у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1108 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1108-2018-%D0%BF>
24. Нестерова К. С. Державна регуляторна політика сприяння розвитку морського туризму в Україні [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Нестерова К. С.; НАН України, Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. - Одеса, 2016. - 24 с.
25. Щепанский Э.В. Теоретические аспекты государственного регулирования развития туризма [Електронний ресурс]: East journal of security studies. 2017. Vol. 1. URL: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/> (дата звернення: 05.11.2019).
26. Юрченко С. А., Батрак П. В. Державне регулювання розвитку туристичної діяльності в Туреччині: досвід для України // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,серія «Міжнародні відносини, економіка, країнознавство, туризм». - 2018. - № 8. – С. 172-180.

References

1. Briandana R., Doktoralina C., Sukmajati D. Promotion Analysis of Marine Tourism in Indonesia: A Case Study. Eur. Research Studies J., Vol. XXI, Iss. 1, 602-613 (2018)
2. Burga van den S., Aguilar-Manjarrezb J., Jennessc J., Torrieb M. Assessment of the geographical potential for co-use of marine space based on operational boundaries for Blue Growth sectors. Marine Policy, 100, 43-57 (2019)
3. Chae D., Wattage P., Pascoe S. Recreational benefits from a marine protected area: A travel cost analysis of Lundy. Tour. Management, 33, 971-977 (2012)

4. Chen T., Ku K., Ying T. A process-based collaborative model of marine tourism service system: The case of Green Island area, Taiwan. *Ocean & Coastal Manag.* 64, 37-46 (2012)
5. Dwyer L. Emerging ocean industries: implications for sustainable tourism development. *Tour. in Marine Environments*, Vol. 13, No. 1, 25–40 (2018)
6. Jeonga C. Marine Tourist Motivations Comparing Push and Pull Factors. *J. of Quality Assurance in H&T*, 15:3, 294-309 (2014)
7. Kelly C., Essex S., Glegg G. Reflective practice for marine planning: A case study of marine nature-based tourism partnerships. *Marine Policy*, 36, 769-781 (2012)
8. Kurniawana F., Adriantob L., Bengenc D., Prasetyod L. L. Vulnerability assessment of small islands to tourism: The case of the Marine Tourism Park of the Gili Matra Islands, Indonesia. *Global Ecology and Conservation*, 6, 308-326 (2016)
9. Merwe P., Slabbert E., Saayman M. Travel Motivations of Tourists to Selected Marine Destinations. *Int. J. of Tour. Research*, 13, 457–467 (2011)
10. Nitivattananon V., Srinonil S. Enhancing coastal areas governance for sustainable tourism in the context of urbanization and climate change in eastern Thailand. *Advances in Climate Change Research*, 10, 47-58 (2019)
11. Ponton D., Asero V.. Representing Global Cruise Tourism: A Paradox of Sustainability. *CADAAD Journal*, Vol. 10 (1), 45–62 (2018)
12. Shkurti F. National Marine Park Karaburun - Sazan and today's trends for tourism development. *Int. J. of Geoheritage and Parks*, 1, 1–14 (2019)
13. Studzienieckia T., Palmowskib T., Korneevetsc V. The system of cross-border tourism in the Polish-Russian borderland. *Procedia Economics and Finance*, 39, 545 – 552 (2016)
14. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019: Travel and Tourism at a Tipping Point [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
15. UNWTO, European Union Short-Term Tourism Trends, V. 1 (2017)
16. UNWTO. Sustainable marine tourism. Expert Group Meeting on Oceans, Seas and Sustainable Development: Implementation and follow-up to Rio+20 (2013)
17. Halasiuk S. S. Modely hosudarstvennoho rehulyrovanyia v sfere turyzma / S. S. Halasiuk // Научные исследования в сфере туризма: труды Международной туристской Академии. – М.: МТА, 2010. – Вып. 6. – С. 189-204.
18. Holubkova I.A., Levynska T.I. Problemy pryberezhnogo sudnoplavstva v systemi staloho rozvytku Odeskoho rehionu // Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti. – 2018. - # 2 (63). – С. 43-52.
19. Hostiuk V. I. Suchasni modeli rehuliuвання turystychnoi diialnosti: mizhnarodna praktyka / V. I. Hostiuk // Yurydychnyi visnyk. Povitriane i kosmichne

pravo. - 2015. - # 2. - S. 105-108. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2015_2_22.

20. Derzhavne rehuliuвання sfery turizmu Ukrainy v konteksti protsesiv yevrointehratsii / Za zah. red. V.H. Herasymenko, O.L.Mykhailiuk. — K.: FOP Huliiava V.M., 2019. — 332 s.

21. Dombrovska S. M., Bilotil O. M., Pomaza-Ponomarenko A. L. Derzhavne rehuliuвання turystychnoi haluzi Ukrainy : monohrafiia / S. M. Dombrovska, O. M. Bilotil, A. L. Pomaza-Ponomarenko – Kh. : NUTsZU, 2016. – 196 s.

22. Kovylyna M. O. Derzhavne rehuliuвання rozvytku morskoho turizmu v Ukraini : dys. ... kand.ekon. nauk : 08.00.03 / M. O. Kovylyna. – Chernihivskiy natsionalnyi tekhnolohichnyi universyteti, Chernihiv, 2019. - 23 s.

23. Morska doktryna Ukrainy na period do 2035 roku, zatverdzhena postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 zhovtnia 2009 r. # 1307, u redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 hrudnia 2018 r. # 1108 [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1108-2018-%D0%BF>

24. Nesterova K. S. Derzhavna rehuliatorna polityka spriannya rozvytku morskoho turizmu v Ukraini [Tekst] : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.03 / Nesterova K. S.; NAN Ukrainy, In-t problem rynku ta ekon.-ekol. doslidzh. - Odesa, 2016. - 24 s.

25. Shchepanskyi O.V. Teoretycheskye aspekty hosudarstvennoho rehulyrovannya rozvytyia turyzma [Elektronnyi resurs]: East journal of security studies. 2017. Vol. 1. URL: <http://nuczu.edu.ua/sciencearchive/> (data zvernennia: 05.11.2019).

26. Yurchenko S. A., Batrak P. V. Derzhavne rehuliuвання rozvytku turystychnoi diialnosti v Turechchyni: dosvid dlia Ukrainy // Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina,seriia «Mizhnarodni vidnosyny, ekonomika, krainoznavstvo, turyzm». - 2018. - # 8. – S. 172-180.